

DOCTRINA MILITAR O DOCTRINARISME PSEUDOMILITAR? ¹

Lev Trotski

novembre-desembre 1921

---

versió catalana feta per Alejo Martínez – alejomp@lycos.es - des de:
<http://www.ceip.org.ar/inhNew.htm>

- 1. El nostre mètode d'orientació**
- 2. Amb doctrina o sense doctrina?**
- 3. Què és una doctrina militar?**

Així com algunes plantes rendeixen fruits si no s'eleven massa alt, així també en les arts pràctiques no s'han d'eleva massa les flors i el fullatge de la teoria; més bé han de mantenir-se prop del sòl de l'experiència”

Clausewitz, *Sobre la guerra (La teoria de l'estratègia)*

1. El nostre mètode d'orientació

S'observa indubtablement un més ràpid desenvolupament del pensament militar i un augment de l'interès per la teoria en l'Exèrcit Roig. Per més de tres anys hem combatut i construït l'exèrcit baix el foc, i després hem desmobilitzat i distribuït les tropes en els quarters. Aquest procés encara no ha estat acabat fins al dia d'avui, però l'exèrcit ja ha assolit un grau major de definició organitzativa i una certa estabilitat. Dins d'ell se sent una necessitat creixent de llençar una mirada retrospectiva al camí ja transitat, per tal d'avaluar els resultats i extraure'n les conclusions pràctiques i teòriques més necessàries, per a estar millor preparats per al demà.

I que ens oferirà el demà? Nous esclats de guerra civil, alimentats des de l'exterior? O un atac obert contra nosaltres llençat pels estats burgesos? Quins d'ells? Com hauríem de preparar-nos per a resistir-hi? Totes aquestes qüestions requereixen una orientació sobre els plans de la política internacional, la política interna i la política militar. La situació canvia constantment i, en conseqüència, l'orientació canvia també; no en principi sinó en la pràctica. Fins ara hem abordat amb èxit les tasques militars que ens imposen la situació internacional i interna de la Rússia soviètica. La nostra orientació ha demostrat ésser més correcta, més previsor i profunda que la de les més poderoses potències imperialistes, que han cercat, l'una rere l'altra, o totes juntes, derrotar-nos però

s'han cremat els dits en intentar-ho. La nostra superioritat rau en què posseïm un mètode d'orientació científic irremplaçable: el marxisme. És un instrument poderós i, alhora, molt subtil; usar-lo no és quelcom que s'aconsegueisca fàcilment, hom ha d'aprendre com usar-lo. El passat del nostre partit ens ha ensenyat, a través d'una dura i llarga experiència, com aplicar els mètodes del marxisme a la més complexa combinació de factors i forces durant aquesta època històrica de canvis abruptes molt aguts. Usem l'instrument del marxisme també per a definir les bases del nostre treball de construcció en l'àmbit militar.

Succeeix tot el contrari entre els nostres enemics. Si bé en l'esfera de la tècnica de producció la burgesia avançada ha desterrat l'estancament, la rutina i la superstició, i ha buscat construir cada empresa sobre els fonaments precisos del mètode científic, en l'esfera de l'orientació social la burgesia ha demostrat ésser impotent, en raó de la seua posició de classe, per a elevar-se fins a la cima del mètode científic. Els nostres enemics de classe són empírics, és a dir, aborden cada cas per separat, guiats no per l'anàlisi del desenvolupament històric sinó per l'experiència pràctica, la rutina, el *coup d'oeil* i l'instint. Segurament, la casta imperialista britànica ha brindat, sobre la base de l'empirisme, un exemple de vasta usurpació voraç, sagacitat triomfant i fermesa de classe. No sense motiu s'ha dit que els imperialistes britànics pensen en termes de segles i de continents. Aquest hàbit d'avaluar i ponderar pràcticament els factors i les forces més importants ha estat adquirit per la casta dominant britànica mercès a la superioritat de la seua posició, basada sobre l'avantatge insular, i sota les condicions d'una acumulació comparativament lenta i planificada de poder capitalista.

Els mètodes parlamentaris de combinacions personals, suborns, retòrica i frau, i els mètodes colonials de repressió sagnant, la hipocresia i totes les formes de vilesa han entrat per igual en el ric arsenal de la camarilla dirigent del més grandios dels imperis. L'experiència de la lluita de la reacció britànica contra la Gran Revolució francesa refinà els mètodes de l'imperialisme britànic, el féu més flexible, l'armà en una varietat de formes i, en conseqüència, el féu més segur contra les sorpreses de la història.

No obstant, l'eficaç destresa de classe de la burgesia britànica que domina el món està demostrant ésser insuficient (i açò cada vegada més a mesura que passa el temps) per a l'època actual de convulsions volcàniques en el règim burgès. Si bé maniobren i canvien de línia amb gran habilitat, els empiristes britànics de l'època de decadència (l'expressió perfecta dels quals és Lloyd George) es trencaran inexorablement el coll.

L'imperialisme alemany sorgí com l'antípoda de l'imperialisme britànic. El febril desenvolupament del capitalisme alemany brindà a les classes dominants d'Alemanya l'oportunitat d'acumular una quantitat molt major de valors tècnics

i materials que no d'hàbits d'orientació internacional i políticomilitar. L'imperialisme alemany aparegué en l'arena mundial com un estrany, s'excedí, esvarà i fou totalment destruït. I encara així, no fa molt de temps, en Brest-Litovsk, els representants de l'imperialisme alemany ens consideraven com a somiadors utòpics que havien arribat a la cima accidentalment de forma temporal...

El nostre partit ha après l'art de l'orientació combinada, pas a pas, des dels primers cercles clandestins, durant tot el desenvolupament ulterior, amb les seues discussions teòriques interminables, els intents i els fracassos pràctics, els avanços i les retirades, les disputes i els girs tàctics. Els cercles d'exiliats russos a Londres, París i Ginebra demostraren ésser, en última instància, talaies d'una immensa importància històrica. La impaciència revolucionària fou disciplinada per l'anàlisi científica del procés històric. La voluntat d'acció es combinà amb l'autocontrol. El nostre partit aprengué a aplicar el mètode marxista actuant i pensant. I aquest mètode li presta bons serveis al nostre partit avui en dia...

Si bé pot dir-se dels empiristes més visionaris de l'imperialisme britànic que posseeixen un clauer amb una considerable opció de claus, bones per a moltes situacions històriques típiques, nosaltres tenim a les nostres mans una clau mestra que ens permet orientar-nos correctament en totes les situacions. I mentre que tota la provisió completa de claus que han heretat Lloyd George, Churchill i la resta òbviament no serveix per a trobar una sortida a l'època revolucionària, la nostra clau marxista està predestinada, per sobretot, a servir aqueix propòsit. No tenim por de parlar sobre aquesta, el nostre major avantatge sobre els nostres adversaris, en veu alta, ja que està més enllà del seu poder apropiar-se de la nostra clau marxista, o poder falsificar-la.

Nosaltres preveiem la inevitabilitat de la guerra imperialista i el pròleg de l'època de la revolució proletària. Des d'aqueix punt de vista, nosaltres seguirem després el curs de la guerra, els mètodes usats en ella, els canvis en els agrupaments de forces de classes i, sobre la base d'aqueixes observacions, prengué cos més directament la "doctrina" (per a emprar un estil elevat) del sistema soviètic i de l'Exèrcit Roig. A partir de la predicció científica del posterior curs del desenvolupament, nosaltres guanyàrem una confiança indestructible en què la història estava de la nostra banda. Aquesta confiança optimista fou, i continua essent, el fonament de tota la nostra activitat.

El marxisme no proveeix receptes ja llestes. I menys encara podia proveir-les en l'àmbit de la construcció militar. Però ací, també, ens brinda un mètode. Ja que, si és veritat que la guerra és la continuació de la política, encara que per altres mitjans, se'n dedueix que un exèrcit és la continuació i la culminació de l'organització estatal i social en el seu conjunt, encara que amb la baioneta al front.

Enfocàrem els problemes militars, en primer lloc, desproveïts de “doctrina militar” alguna com a suma total de postulats dogmàtics; els enfocàrem a partir d’una anàlisi marxista dels requeriments de l’autodefensa de la classe obrera que, en haver pres el poder, havia d’armar-se, desarmar la burgesia, combatre per a mantenir el poder, dirigir els camperols contra els grans terratinents, evitar que la democràcia kulak armés els camperols contra l’estat obrer, crear per a si un cos de confiança de comandants.

Quan construïrem l’Exèrcit Roig utilitzàrem destacaments de Guàrdies Roigs, les velles reglamentacions, els atamans camperols i els antics generals tsaristes; i açò, per descomptat, podria ésser descrit com l’absència d’una “doctrina unificada” en l’esfera de la formació de l’exèrcit i del seu personal de comandament. Però una avaluació semblant seria pedant i banal. Certament, no prenguérem cap “doctrina” dogmàtica com el nostre punt de partida. En realitat creàrem l’exèrcit a partir del material històric que teníem a l’abast de la mà, unificant tot aquest treball des del punt de vista d’un estat obrer que lluita per preservar-se, per refermar-se i per estendre’s. Els que no poden estar sense repetir la paraula “doctrina”, un terme amb connotacions metafísiques, podrien dir que en crear l’Exèrcit Roig, una força armada sobre una nova base de classes, estàvem construint, en conseqüència, una nova doctrina militar, ja que malgrat la diversitat de mitjans pràctics i dels canvis d’enfocament no podia haver-hi, ni hi hagué, en el nostre treball de construcció militar lloc per a l’empirisme buit d’idees o per a l’arbitrarietat subjectiva: de principi a fi, tot el treball estigué cementat per la unitat d’un objectiu de classe revolucionari, per la unitat de la voluntat dirigida cap aqueix objectiu i per la unitat del mètode marxista d’orientació.

2. Amb doctrina o sense doctrina?

S’han fet intents, sovint repetits, de donar-li a la “doctrina militar” proletària prioritat sobre el treball real de crear l’Exèrcit Roig. Ja cap a finals de 1917 el principi absolut de la maniobra estava essent contraposat al principi “imperialista” de la guerra de posicions. La forma organitzativa de l’exèrcit havia d’estar subordinada a l’estratègia revolucionària de la maniobra: els batallons, les divisions, inclús les brigades, es deia que eren formacions massa pesants. Els defensors de la “doctrina militar” proletària proposaven reduir tota la força armada de la República a destacaments combinats individuals o regiments. En essència aquesta era la ideologia del guerrillerisme lleugerament envernissada. En l’ala d’extrema “esquerra”, el guerrillerisme era defensat obertament. Es proclamava una guerra santa contra les velles reglamentacions perquè aquestes eren l’expressió d’una doctrina militar ja caduca, i contra les noves reglamentacions perquè s’assemblaven massa a les velles. En veritat, fins i tot en aqueixa època, els seguidors de la nova doctrina no sols no assoliren brindar-nos un esborrany per a noves reglamentacions sinó que ni tan sols

presentaren un sol article sotmetent les nostres reglamentacions a algun tipus de crítiques serioses principistes o pràctiques. La nostra utilització dels oficials del vell exèrcit, especialment en posicions de comandament, es proclamava com quelcom incompatible amb la implementació d'una doctrina militar revolucionària.

De fet, els sorollosos innovadors estaven ells mateixos completament atrapats per la vella doctrina militar. L'única cosa que feien era posar un signe menys allí on abans hi havia un signe més. Tot el seu pensament independent es reduïa ni més menys que a això. No obstant, el treball genuí de crear la força armada de l'estat obrer es desenvolupava seguint un senda diferent. Tractàvem, especialment al començament, de fer el màxim ús possible dels hàbits, els usos, el coneixement i els mitjans provinents del passat, i paràvem poca atenció en quina mesura el nou exèrcit seria diferent del vell, en el sentit tècnicament i formal organitzatiu. O, per contra, en quina mesura se li semblaria. Construïrem l'exèrcit a partir del material tècnic i humà que estava a l'abast de la mà, buscant sempre i per tot arreu assegurar el domini per part de l'avantguarda proletària en l'organització de l'exèrcit, és a dir, en els efectius de l'exèrcit, en la seua administració, en la seua consciència i en els seus sentiments. La institució dels comissaris no és un dogma del marxisme, ni tampoc és una part necessària d'una "doctrina militar" proletària: sota determinades condicions aquests foren un instrument necessari de la supervisió proletària, de la direcció de l'educació política proletària en l'exèrcit i, per aquesta raó, adquiriren una enorme importància en la vida de les forces armades de la República soviètica. Combinarem el vell personal de comandament amb el nou i només d'aquesta manera assolirem el resultat necessari: l'exèrcit demostrà ésser capaç de combatre al servei de la classe obrera. En els seus objectius, en la composició de classe predominant en el seu cos de comandants i comissaris, en el seu esperit i en tota el seu moral política, l'Exèrcit Roig difereix radicalment de tots els altres exèrcits del món i es troba en oposició hostil envers ells. A mesura que continua desenvolupant-se, l'Exèrcit Roig ha esdevingut, i està esdevenint, cada vegada més semblant a ells en allò tocant els aspectes tècnicament i formal organitzatius. El sol esforç per a dir quelcom nou en aquest camp no és prou. L'Exèrcit Roig és l'expressió militar de la dictadura proletària. Aquells que exigeixen una fórmula més solemne podrien dir que l'Exèrcit Roig és l'encarnació militar de la "doctrina" de la dictadura proletària: primer, perquè la dictadura proletària està assegurada dins de l'Exèrcit Roig mateix i, en segon lloc, perquè la dictadura del proletariat seria impossible sense l'Exèrcit Roig.

El problema és, no obstant, que el despertar de l'interès en la teoria militar engendrà al començament un reavivament de certs prejudicis doctrinaris del primer període; prejudicis als quals, això és segur, se'ls ha donat algunes formulacions noves, però que no han estat millorats en absolut per això. Certs innovadors perspicaços han descobert sobtadament que estem vivint, o més bé,

no vivint sinó vegetant sense una doctrina militar, igual que el rei del conte d'Andersen que es passejava sense robes i que no ho sabia. “És necessari, finalment, crear la doctrina de l'Exèrcit Roig”, diuen alguns. Altres se sumen al cor dient: “ens estem equivocant en allò que fa a totes les qüestions pràctiques de la construcció militar perquè encara no hem resolt els problemes bàsics de la doctrina militar. Què és l'Exèrcit Roig? Quines són les tasques històriques que té plantejades? Entaularà guerres defensives o guerres revolucionàries ofensives?”

D'ací sorgeix que creem l'Exèrcit Roig i, a més a més, un Exèrcit Roig triomfant, però no aconseguim donar-li una doctrina militar. Així, aquest exèrcit continua vivint en estat de perplexitat. A la pregunta directa: quina hauria d'ésser aquesta doctrina de l'Exèrcit Roig? Obtenim la resposta: aquesta ha de comprendre la suma total dels principis de l'estructura, la utilització i l'educació de les nostres forces armades. Però aquesta resposta és purament formal. L'Exèrcit Roig d'avui té els seus principis d'“estructura, educació i utilització”. Allò que necessitem saber és: quin tipus de doctrina ens cal? Es a dir, ¿quin és el contingut d'aquests nous principis que han d'ésser incorporats al programa per a construir l'exèrcit? I és ací mateix on comencen els balbuceigs més confusos. Un individu fa el descobriment sensacional de què l'Exèrcit Roig és un exèrcit de classe, l'exèrcit de la dictadura proletària. Un altre n'afegeix que, en la mesura en què l'Exèrcit Roig és un exèrcit revolucionari i internacional, ha d'ésser un exèrcit ofensiu. Un tercer proposa, amb mires a aquest caràcter ofensiu, que parem especial atenció a la cavalleria i a l'aviació. Finalment, un quart proposa que no ens oblidem de l'ús de la tatxanka de Makhno. Al voltant del món en una tatxanka: ací està la doctrina per a l'Exèrcit Roig. Ha de dir-se, no obstant, que en aquests descobriments s'insinuen alguns grans de veritats sensates (que no són noves però són correctes) que s'obren camí a través de les corfes de verborrea.

3. Què és una doctrina militar?

No tractem de cercar definicions lògiques generals perquè aquestes, per si mateixes, no aconseguiran treure'ns del compromís. Permeta-se'ns enfocar la qüestió més bé històricament. Segons el vell punt de vista, els fonaments de la ciència militar són eternals i comuns per a totes les èpoques i els pobles. Però en la seua refracció concreta aquestes veritats eternes assumeixen un caràcter nacional. D'ací que tinguem una doctrina militar alemanya, una francesa, una russa, i així successivament. Si revisem l'inventari de les 'veritats eternes' de la ciència militar, únicament obtenim uns quants axiomes lògics i postulats euclidians. Defensar els flancs, assegurar les línies de comunicacions i de retirada, atacar el punt menys defensat per l'enemic, etc. Semblants principis, sota aquesta formulació tan abraçadora, bé podrien aplicar-se a qüestions molt deslligades de l'art de la guerra. El burro que roba l'avena pel forat d'un costal

trenca ('el punt menys defensat per l'enemic') i en actitud vigilant torna la seua gropa en direcció contrària a aquella per on amenaça el perill, certament es comporta d'acord amb els principis eterns de la ciència militar. Encara així, no hi ha dubtes que aquest burro que mastega avena mai a llegit Clausewitz ni tampoc sap llegir.

La guerra, el tema de la nostra discussió, és un fenomen històric i social que sorgeix, es desenvolupa, canvia les seues formes i, eventualment, ha de desaparèixer. Per aquesta única raó no podem tenir cap tipus de lleis eternes. Però el subjecte de la guerra és l'home, que posseeix determinats trets anatòmics i mentals fixos a partir dels quals se'n deriven certs usos i hàbits. L'home opera en un marc geogràfic específic comparativament estable. D'aquesta manera, en totes les guerres, en totes les èpoques i en tots els pobles, s'han obtingut determinats trets comuns, que són relativament estables però que no són de cap manera absoluts. Basant-s'hi en ells s'ha desenvolupat històricament un art de la guerra. Els seus mètodes i usos han canviat, junt amb les condicions socials que el governen (la tecnologia, l'estructura de classes, les formes de poder estatal).

L'expressió "doctrina militar nacional" implicava una (combinació) complexa, comparativament estable però, no obstant, temporal, de càlculs, mètodes, procediments, hàbits, consignes i sentiments militars, tots els quals es corresponen amb l'estructura de la societat donada en el seu conjunt i, primer que res, amb el caràcter de la seua classe dominant.

Per exemple, quina és la doctrina militar de Gran Bretanya? En la seua composició entra (o solia entrar) el reconeixement de la necessitat de l'hegemonia marítima, junt amb una actitud negativa envers l'exèrcit terrestre permanent i cap al reclutament per al servei militar; o més precisament, el reconeixement de la necessitat que Gran Bretanya posseïssa una armada més forta que les armades combinades de les dues potències més fortes que la segueixen i, allò que possibilitava aqueixa situació, el manteniment d'un petit exèrcit de voluntaris. Lligat a açò estava el suport cap a un ordre tal en Europa que no permetia a cap de les potències terrestres obtenir una preponderància decisiva en el continent.

Indubtablement, aquesta "doctrina" britànica fou la més estable de totes les doctrines militars. La seua estabilitat i el seu caràcter definit estaven determinats pel desenvolupament perllongat, planificat, ininterromput, del poder britànic, sense que hi haguera cap esdeveniment i cap convulsió que hagués alterat radicalment la relació de forces al món (o a Europa, la qual cosa antigament equivalia a la mateixa cosa). Ara, no obstant, aquesta situació ha canviat completament. Gran Bretanya li propinà a la seua pròpia "doctrina" el major dels colps quan, durant la guerra, es veié obligada a construir el seu exèrcit

sobre la base del servei militar obligatori. L'“equilibri de poder” en el continent europeu ha estat regirat. Ningú té confiança en l'estabilitat de la relació de forces. El poder dels Estats Units descarta la possibilitat que l'armada britànica mantinga automàticament la seua posició dominant per més temps. Avui en dia és massa enjorn com per a predir quin serà el resultat de la Conferència de Washington. Però és força obvi que, des de la guerra imperialista, la “doctrina militar” de Gran Bretanya ha esdevingut obsoleta, ha entrat en fallida i no posseeix cap valor. Encara no ha estat reemplaçada per una nova. I és molt dubtós que alguna vegada hi haja una nova, ja que l'època de convulsions militars i revolucionàries i de radicals reagrupaments de les forces mundials deixen molt poc marge per a la doctrina militar en el sentit en què l'hem definit més amunt respecte a Gran Bretanya. Una “doctrina” militar pressuposa una situació relativament estable, tant internament com en l'exterior.

Si fem un ullada als països del continent europeu, inclús en l'època passada, ens trobem que la doctrina militar assumeix allí un caràcter molt menys definitiu i estable. ¿Quin era el contingut de la doctrina militar de França, inclús durant l'interval de temps entre la guerra francoprussiana de 1870-71 i la guerra imperialista de 1914? El reconeixement que Alemanya era l'enemic hereditari i irreconciliable, la idea de la revenja, l'educació de l'exèrcit i de la jove generació en l'esperit d'aquesta idea, el cultiu d'una aliança amb Rússia, l'adoració del poder militar del tsarisme i, finalment, el manteniment, si bé no molt confiadament, de la tradició militar bonapartista de l'ofensiva contundent. La prolongada era de la pau armada, que durà des de 1871 fins a 1914, li atorgà no obstant una relativa estabilitat a l'orientació políticomilitar de França. Però els elements purament militars de la doctrina francesa eren força esquàlids. La guerra sotmeté la doctrina de l'ofensiva a un test rigorós. Després de les primeres setmanes, l'exèrcit francès es soterrà a si mateix, i si bé els generals genuïnament francesos i els periòdics genuïnament francesos no deixaven de reiterar, en el primer període de la guerra, que la guerra de trinxeres era una vil invenció alemanya que no estava de cap manera d'acord amb l'esperit heroic dels combatents francesos, tota la guerra es desenvolupà, no obstant, com un combat de posicions de desgast. En el moment actual la doctrina de l'ofensiva pura, si bé ha estat inclosa en les noves reglamentacions està experimentant, com veurem, una forta oposició en la mateixa França.

La doctrina militar de l'Alemanya post Bismarck era incomparablement més agressiva en essència, en sintonia amb la política del país, però era molt més cautelosa en les seues formulacions estratègiques. “Els principis de l'estratègia de cap manera transcendeixen el sentit comú”, així resava la instrucció que se li donava als comandants superiors d'Alemanya. No obstant, el ràpid creixement de la riquesa capitalista i de la població elevà als cercles dominants, i sobretot a la casta d'oficials nobles d'Alemanya, cap a altures cada vegada majors. Les classes dominants d'Alemanya no tenien experiència en allò que feia a operar a

escala mundial: no tingueren en compte les forces i els recursos i li donaren a la seua diplomàcia i a la seua estratègia un caràcter ultraagressiu que estava molt allunyat del “sentit comú”. El militarisme alemany caigué víctima del seu propi esperit ofensiu desenfrenat.

Quina conclusió s’hi trau? Que l’expressió “doctrina nacional” implicava en el passat un conjunt complex d’idees directrius estables en els àmbits diplomàtics i políticomilitar i de directives estratègiques que estaven més o menys vinculades amb aquests. Encara més, la denominada doctrina militar (la fórmula per a l’orientació militar de les classes dominants d’un país determinat sota circumstàncies internacionals) demostrà ésser més definitiva, com més definida, estable i planificada era la situació interna i internacional d’aqueix país, en el curs del seu desenvolupament.

La guerra imperialista i la resultant època de màxima inestabilitat li han llevat tot basament a les doctrines militars nacionals en tots els àmbits, i ha posat a l’ordre del dia la necessitat de tenir en compte ràpidament la situació canviant, amb els seus nous agrupaments i aliances i les seues manipulacions i maniobres sense principis; tot açò sota el signe de les ansietats i l’alarma d’avui en dia. La Conferència de Washington ens brinda un quadro instructiu a aquest respecte. És totalment indiscutible que avui en dia després de la prova a què han estat sotmeses les velles doctrines militars en la guerra imperialista, ni un sol país ha mantingut principis i idees que siguen prou estables com per a ésser anomenats una doctrina militar nacional.

Hom podria, és veritat, aventurar-se a suposar que les doctrines militars nacionals prendran forma una vegada més tan aviat com s’establisca una nova relació de forces en el món, junt amb la posició concomitant de cada estat per separat. Açò pressuposa, no obstant, que l’època revolucionària de convulsions serà liquidada, i estarà seguida d’una nova època de desenvolupament orgànic. Però no hi ha cap base per a semblant suposició.

---

¹ Tres primer capítols d’un assaig que consta de 14 seccions publicat com a fullet pel Consell Suprem de Publicacions Militars, Moscou, en novembre-desembre de 1921 [part de la nota de l’edició castellana del ceip.org]